

بسمه تعالی

دایرة المعارف گیاهان دارویی بلوچستان

مؤلفان :

دکتر مینا اربابی

(دکترای گیاهان دارویی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران)

منصور مرادزهی

انتشارات ارسطو

(چاپ و نشر ایران)

۱۳۹۴

سرشناسه : اربابی، مینا، ۱۳۶۶ -
 عنوان و نام پدیدآور : دایرةالمعارف گیاهان دارویی بلوچستان / مولفان مینا
 اربابی، منصور مرادزهی.
 مشخصات نشر : مشهد: ارسطو، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : د، ۱۶۸ص. : مصور(رنگی).
 شابک : ۷-۶۱-۷۹۴۰-۶۰۰-۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی : فیپا
 یادداشت : واژه‌نامه.
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۴۱-۱۴۶.
 موضوع : گیاهان دارویی -- ایران -- سیستان و بلوچستان
 شناسه افزوده : مرادزهی، منصور، ۱۳۶۸ -
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۴ الف۹الف / RS۱۸۰
 رده بندی دیویی : ۶۱۵/۳۲۱۰۹۵۵۷۴
 شماره کاتالوژی ملی : ۳۹۵۷۳۰۵

نام کتاب : دایرةالمعارف گیاهان دارویی بلوچستان

مولفان : مینا اربابی - منصور مرادزهی

ناشر : ارسطو (چاپ و نشر ایران)

صفحه آرابی، تنظیم و طرح جلد : پروانه مهاجر

تیراژ : ۱۰۰۰

نوبت چاپ : اول - ۱۳۹۴

چاپ : مهتاب

قیمت : ۹۰۰۰ تومان

شابک : ۷-۶۱-۷۹۴۰-۶۰۰-۹۷۸

تلفن های مرکز بخش : ۳۵۰۹۶۱۴۵ - ۳۵۰۹۶۱۴۶ - ۵۱

www.chaponashr.ir

حق چاپ برای مولف محفوظ است

انتشارات ارسطو

چاپ و نشر ایران

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
علائم آوانویسی	۲
مقدمه	۳
فصل اول: طرز تهیه داروهای گیاهی	۵
دم کرده	۷
جوشانده	۸
خیسانده	۸
شربت	۹
شیرابه	۹
پودر	۱۰
کمپرس	۱۰
مرهم	۱۰
داروهای مخصوص نشتو	۱۱
حمام درمانی	۱۱
فصل دوم: معرفی گیاهان دارویی به ترتیب حروف الفبا	۱۳
آرواه کرزین	۱۵
آگلاینج	۱۷
امباک	۱۸
انگوزه	۱۹

۲۰	ازبوتک
۲۱	ازگند
۲۲	اسپست
۲۳	اسپناج
۲۴	اسپند
۲۵	اسپتین چندان
۲۶	ایشرک
۲۷	استاکدوس
۲۹	بانکلیک
۳۱	برز
۳۲	برنجاسک
۳۳	برهنگ
۳۴	بو مادران
۳۵	بندا
۳۶	پلپل شهر
۳۷	پمپرک
۳۹	پنیرباد
۴۰	پورچنک
۴۱	پیل گوش
۴۳	پیماز
۴۴	تُرپُشک
۴۵	تُرَنجَبین
۴۶	توتری
۴۷	تیچک
۴۸	جاییری

۴۹	جاو شیر
۵۰	جوزبواک
۵۱	چاهی تُرُشپ
۵۳	حاکشیر
۵۴	حَنّا
۵۶	دارچینی
۵۷	دار زرد
۵۸	دان چَمی
۵۹	دانیچک
۶۰	درِک
۶۱	دی دار
۶۲	رَز
۶۳	روپاسک
۶۴	روگردان
۶۵	رینک
۶۷	ریوند
۶۹	ریهان
۷۰	زایران
۷۱	زردین هلیله
۷۳	زَنجیل
۷۴	زیرک / زیلووار
۷۵	سبزین زیرگ
۷۶	سَداب
۷۷	سَمسوک
۷۸	سُهرین چَنَدَن

۷۹	سیاهین زیرگ
۸۰	سیاهین هلیله
۸۱	سیه دانگ
۸۲	شاترگ
۸۴	شاهدانگ
۸۵	شینز
۸۶	شیرجشت
۸۷	کالاتوس
۸۸	کَرِب
۸۹	کرک
۹۰	کَلپورگی
۹۱	کَلکشنگ
۹۲	کَلمپُر
۹۳	کُناَر
۹۴	کُنْدَر
۹۶	کُنچَت
۹۷	کَهوا
۹۸	کَهوَر
۹۹	کُل حَتَمی
۱۰۰	کُلْدِر
۱۰۱	کُل شَهَر
۱۰۲	گُواتام
۱۰۴	گُواتَنک
۱۰۵	گُون
۱۰۶	گُونجک

۱۰۷	..... گهنیچ
۱۰۹	..... مارموک
۱۱۱	..... مَدَح
۱۱۲	..... مُرگ پَد
۱۱۳	..... مَزارگاه
۱۱۴	..... مورت
۱۱۶	..... مومَنایی
۱۱۸	..... نَعَا
۱۲۰	..... هَت
۱۲۱	..... هِچک
۱۲۲	..... هَرْدَل
۱۲۳	..... هوْمُک
۱۲۴	..... هیر
۱۲۵	..... فصل سوم: خواص گیاهان دارویی طب سنتی بلوچستان ....
۱۴۵	..... ضمیمه
۱۵۳	..... منابع

مقدمه

پیشرفت‌های علمی طی سال‌های اخیر اهمیت و نقش گیاهان دارویی را در تأمین نیازهای بشر به ویژه در زمینه درمان، آشکار ساخته است. روش‌ها و فنون تخصصی مختلفی جهت بهره‌گیری از مهم‌ترین مواد و ترکیب‌های شفابخش گیاهان بکار گرفته می‌شود. برپا شدن نهضت جهانی موج سبز و اعلام ممنوعیت سازمان جهانی بهداشت مبنی بر عدم استفاده از رنگ‌ها و اسانس‌های مصنوعی و عوارض جانبی داروهای شیمیایی در سال‌های اخیر سبب روند کشت و کار گیاهان دارویی شده است. گیاهان دارویی از ارزش و اهمیت خاصی در تأمین بهداشت و سلامت جوامع، هم از لحاظ درمان و هم پیشگیری از بیماری‌ها، برخوردار هستند. این بخش از منابع طبیعی قدمتی همپای بشر داشته و در طول نسل‌ها یکی از مهم‌ترین منابع تأمین غذایی و دارویی بشر بوده است.

استان سیستان و بلوچستان در جنوب شرق ایران با شرایط آب و هوایی و ژئومورفولوژیکی خاص سبب سازگاری گونه‌های مربوط به رویشگاه‌های انحصاری این ناحیه شده و بر غنای فلور آن افزوده است. به لحاظ جغرافیایی گیاهی بیشتر نواحی جنوب استان با آب و هوای گرم و مرطوب دارای فلور بلوچی و محدوده‌های شمال آن با آب و هوای گرم و خشک دارای فلور ایرانی تورانی است و بین این دو محدوده نیز نواری از پوشش گیاهی با شرایط تبادل ژنی برجسته و پیچیدگی‌های خاص شناخته شده است. با انجام جمع‌آوری‌های متعدد و گسترده در رویشگاه‌های بسیار پراکنده استان بیش از ۶۵۰ گونه شناسایی شدند که با احتساب گونه‌های شناسایی نشده، حدود ۱۰۰۰ گونه متعلق به حدود ۵۰۰ جنس در غالب ۸۳ تیره را می‌توان برای فلور استان قائل شد که برخی از آن‌ها اندمیک ایران و یا بطور خالص اندمیک منطقه سیستان و بلوچستان بوده و به علت شرایط اقلیمی خاص رویشگاه‌های خود حاوی منابع ژنتیکی ارزشمندی می‌باشند. از این میان گونه‌های متعددی با ویژگی‌ها و کاربردهای دارویی و صنعتی شناخته شده‌اند که بعضاً در دستور کار مطالعات آنالیز مواد مؤثره قرار گرفته‌اند (فدائی، و صندوقداران، ۱۳۹۲).

استفاده از گیاهان دارویی در منطقه بلوچستان از دیر باز بین مردم رواج داشته است. از آنجایی که انسان جزئی از طبیعت است بطور مسلم برای هر بیماری، طبیعت گیاه مداوای

آن را عرضه کرده است. وجود گیاهان دارویی در طبیعت یکی از نعمت‌های بزرگ الهی است.

به همین جهت در اثر گردآوری موجود سعی شده تا با تحقیق و بررسی در انواع کتب، مقالات گیاهان دارویی موجود بتوانیم اطلاعات به روز و یافته‌های جدید در مورد گیاهان دارویی بومی بلوچستان و یا گیاهان دارویی که بیشتر در بلوچستان مورد مصرف قرار می‌گیرند به نظر خوانندگان و دستداران این علم رسانده شود تا بتوانند استفاده بهینه و مفید را به‌کار گیرند و چون بیشتر اوقات هنگام تحقیق در مورد گیاهان دارویی با نام بلوچی و یا دانه‌شن معادل فارسی آن دچار مشکل می‌شده‌ایم سعی بر این شد که نام بلوچی و معادل فارسی آنها همراه با نام علمی، انگلیسی و خانواده آن‌ها را جمع‌آوری و معرفی نماییم.

توجه به این نکته در این کتاب بسیار ضروریست، که ذکر موارد استعمال داروهای گیاهی تنها بر اساس اطلاع‌رسانی بوده و به هیچ وجه به معنای تجویز درمانی عنوان نشده است و هدف معرفی خواص دارویی می‌باشد و توصیه می‌شود مصرف آن‌ها با مشورت و تجویز پزشک انجام گردد.

www.ketab.ir